

در باب
پیکربندی دولت الکترونیکی
برای
حکمرانی خوب

محسن شکوری مقدم

سرشناسه	شکوری مقدم، محسن، ۱۳۴۵-
عنوان و نام پدیدآور	در باب پیکر بندی دولت الکترونیکی برای حکمرانان خوب / مهمن شکوری مقدم.
مشخصات نشر	تهران: سیماک، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	۱۹۸ ص.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۹۶۸۵۳-۶-۳
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	کتابنامه: ص. ۱۸۷-۱۸۵.
موضوع	اینترنت در مدیریت دولتی
موضوع	Internet in public administration
موضوع	اطلاع رسانی الکترونیکی دولتی
موضوع	Electronic government information
موضوع	تکنولوژی اطلاعات -- سیاست دولت
موضوع	Information technology -- Government policy
رده بندی کنگره	۱۳۹۷ ش ۸ الف / JF۱۵۲۵
رده بندی دیویی	۳۵۲/۳۸۰۲۸۵۴۶۷۸
شماره کتابشناسی ملی	۵۴۹۶۴۸۰

در باب پیکربندی دولت الکترونیکی
برای حکمرانی خوب

ناشر: سیماک
مؤلف: محسن شکوری مقدم
mohsen.shakouri@simac.ir

طرح جلد: نیما فکورزاده
لیتوگرافی و چاپ: صنوبر
شمارگان: ۳۰۰۰ نسخه
قیمت: ۴۰۰۰۰ تومان
چاپ اول: پاییز ۱۳۹۷

[ویراست اول]

فهرست

مقدمه	۱۳
د اول) حکمرانی خوب ثمره دولت الکترونیکی مطلوب	۱۳
د دوم) برخی زیرساخت‌های نرم‌افزاری حیاتی ناموجود	۱۶
د سوم) کجا هستیم؟	۲۴
د چهارم) چرا این‌جا رسیدیم؟	۲۵
د پنجم) پنج پرسش برای پژوهش و آسیب‌شناسی	۲۹
د ششم) مورها بخش‌های اصلی تحقیق	۳۱
بخش اول: شرح اصطلاحات و گزیده	۳۵
نسل‌های سیستم	۳۶
۱. سیلوا - سیستم‌های جزیره‌ای	۳۶
۲. سیستم‌های یکپارچه بخشی / فراسازمانی - ملتفرم‌ها (نرم‌افزاری) مشترک	۴۰
۳. بلاکچین	۴۳
دسترس‌پذیری داده‌ها	۴۸
۱. تبادل و مبادله	۴۸
۲. ارسال حسب درخواست	۴۹
۳. ارسال - دریافت	۴۹
۴. همه‌بخشی و چندبخشی	۵۰
۵. به‌اشتراک‌گذاری	۵۱
توپولوژی‌های تبادل داده	۵۳
۱. گره‌بندی نقطه به نقطه (Full Mesh)	۵۵
۲. گره‌بندی ستاره‌ای (Star)	۵۶
تبادل داده الکترونیکی (EDI)	۵۷

۵۸. تبادل داده الکترونیکی مستقیم / جفت به جفت.....
۶۰. شبکه ارزش افزوده VAN.....
۶۱. تبادل داده الکترونیکی از طریق AS2.....
۶۳. تبادل داده الکترونیکی وب.....
۶۴. برون‌سیاری تبادل داده الکترونیکی.....
۶۵. یکپارچه‌سازی و سرویس‌های افقی.....
۶۷. سطوح یکپارچه‌سازی - شبیه‌سازی یکپارچگی.....
۶۸. (۲) شبیه‌سازی یکپارچه‌سازی.....
۶۹. ۱. شبیه‌سازی مبتنی بر.....
۷۰. ۲. واسطه کاربری مشترک.....
۷۰. ۳. یکپارچه‌سازی، کمک برنامه‌های کاربردی.....
۷۰. ۴. یکپارچه‌سازی به یک مدل فراها.....
۷۱. ۵. مدل دسترسی داده یک / ن / متداول شکل.....
۷۱. ۶. ذخیره‌سازی داده به صورت مشترک.....
۷۲. (۳) روش‌های شبیه‌سازی یکپارچه‌سازی.....
۷۲. ۱. سیستم‌های پرس و جوی میانجی.....
۷۲. ۲. پرتال‌ها.....
۷۳. ۳. انبار داده.....
۷۴. ۴. کپی همزمان داده‌ها.....
۷۴. ۵. سیستم پایگاه داده‌های متحد.....
۷۵. ۶. سیستم مدیریت گردش کار.....
۷۶. ۷. یکپارچه‌سازی به وسیله سرویس‌های تحت وب.....
۷۷. ۸. جفت به جفت.....

- بخش دوم: سیستم‌های پیشرفته در برابر سیل‌ها..... ۷۹
- استادپذیری و دخل و تصرف‌ناپذیری، ویژگی منحصر بفرد «سیستم‌های پیشرفته»..... ۹۰
- منافسه‌گرایی الکترونیکی: یکی از اولین نمونه‌های عملی پلتفرم‌های مشترک در ایران..... ۹۴
- چسبندگی، رسوب و خوش‌دستی سیل‌ها..... ۱۱۸

مرغ خانگی یا شاهباز - در انزوا یا در اجتماع	۱۲۰
پارادوکس توپولوژی - کارکرد	۱۲۱
بخش سوم: موردکاوی‌های شش‌گانه	۱۲۵
موردکاوی نخست) رویکرد سیاست‌گذاری و تقنین در حوزه فناوری‌های پیشرفته و دولت الکترونیکی	۱۲۷
بند ۱) نظام حقوقی داخلی	۱۲۷
بند ۲) قوانین و مقررات معطوف به ایجاد پایگاه‌های اطلاعاتی ملی و سیستم‌های پیشرفته (پسارجه فراساتellite) / پلتفرم‌های مشترک / پنجره‌های واحد)	۱۲۹
بند سوم) ر. بکردها، بین‌المللی - نمونه اروپایی	۱۳۳
موردکاوی دوم) رویکرد	۱۳۴
برگزیده‌های گزارش «بیدار شدن توسعه دولت الکترونیکی»	۱۴۲
۱. توجه و تأکید بر نوآوری و نوآوری‌های پیشرفته	۱۴۲
۲. تأکید بر چارچوب معماری سه‌مانی، یک رچ و جامع	۱۴۲
۳. چارچوب کلان برنامه‌گذار به نسل دوم دولت الکترونیکی	۱۴۳
۴. قلمرو واحد	۱۴۵
۵. اصول طراحی سند ملی	۱۴۵
۶. سطوح چهارگانه تعامل‌پذیری	۱۴۶
۷. مراحل توسعه دولت الکترونیکی	۱۴۶
۸. سکوی دولت همراه	۱۴۷
۹. پنجره واحد	۱۴۸
۱۰. تدوین ضوابط به اشتراک‌گذاری اطلاعات	۱۴۸
موردکاوی سوم) بررسی نظرات وزیر ارتباطات و فناوری اطلاعات	۱۵۲
بند اول) آسیب‌شناسی و پیشنهادهای وزیر	۱۵۲
بند دوم) برداشتها و نتیجه‌گیری	۱۵۵

- موردکاوی چهارم) بررسی حقوقی یک بند قانونی مورد مناقشه ۱۵۷
- مرگ با شلوار قرمز - محروم سازی یک ملت به خاطر تعصب ۱۶۰
- موردکاوی پنجم) وضعیت تبادل داده میان مجموعه‌ای از سیستم‌های متناظر: موردکاوی
یک مصداق عینی ۱۶۳
- چند پرسش مهم به عنوان نتیجه‌گیری ۱۶۵
- وردکاوی ششم) ارزیابی تطبیقی پنج هدف و انتظار اصلی از دولت الکترونیکی ... ۱۶۷
۱. تشکیل شناسنامه واحد ۱۶۷
۲. ایجاد سار و اشتراک گذاری اطلاعات ۱۶۹
۳. شفافیت اطلاعات و پایان دادن به امضاهای طلایی ۱۷۱
۴. ارزیابی و مقایسه عملکرد دستگاه‌ها، نهادها و کمیسیون‌های ذی ربط ۱۷۴
۵. سالم سازی بازار، مفتی - برایی و ارتقاء سلامت اداری ۱۷۶
- بخش چهارم: خلاصه و جمع بندی ۱۷۷
- قدردانی و سپاسگزاری ۱۸۴
- فهرست منابع ۱۸۵
- الف) فهرست منابع فارسی ۱۸۵
- ب) فهرست منابع انگلیسی ۱۸۷
- درباره مؤلف ۱۹۱

مقدمه

بند اول) حکمرانی بر بثمره دولت الکترونیکی مطلوب
حاکمیت قانون^۱، شفافیت^۲، پاسخگویی^۳، اثربخشی و کارایی^۴، از جمله هشت
مؤلفه‌ای هستند که در سند راهنمای کمیسیون اقتصادی و اجتماعی آسیا و
اقیانوسیه سازمان ملل متحد^۵، برای حکمرانی خوب^۶ برشمرده شده است.
(۱) حاکمیت قانون از این منظر که قدرت رفتار حکومت و سازمان‌های آن در
برابر شهروندان مقید به قانون باشد^۷.
(۲) شفافیت به معنی جریان آزاد اطلاعات و قابلیت دسترسی آسان به آن برای
ذی‌نفعان مربوطه است. اطلاعات روندها و عملکردهای مدیریت به صورت قابل
فهم در دسترس باشند.

1. Rule of Law

2. Transparency

3. Accountability

4. Effectiveness & Efficiency

5. United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific.
(UNESCAP) (2009), "What is Good Governance?"

6. Good Governance

۷. فوکویاما، فرانسیس، «نظم و زوال سیاسی»، نشر روزنه، چاپ اول، ۱۳۹۶، ص ۳۴.

۳) پاسخگویی یک عنصر کلیدی حکمرانی خوب است. نه تنها نهادهای دولتی و عمومی بلکه سازمان‌های مردم‌نهاد^۱ نیز باید نسبت به عموم مردم و اشخاصی که از تصمیمات یا عدم تصمیم‌گیری آنها متأثر می‌شوند، پاسخگو باشند. تا زمانی که سازمان‌ها را در مقابل شهروندان پاسخگو نکنیم، نتیجه تلاش‌ها برای بهبود سازمانی و ارتقاء کیفیت خدمات عمومی اندک خواهد بود.^۲ پاسخگویی بدون شفافیت و حاکمیت قانون به دست نمی‌آید و بر فرض هم که حاصل شود، پایدار نخواهد بود، زیرا ضمانت اجرای کافی ندارد. امروزه پاسخگو بودن اغلب به معنی پاسخگو بودن رویه‌ای تلقی و پیگیری می‌شود.^۳

۴) کارایی به معنی نسبت (مناسب) ستانده به نهاده است و اثربخشی به معنی انجام کار در... بازآفرینی دولت و سازمان‌های آن صرفاً برای افزایش کارایی مطلوب نیست. درست است که کارایی بخشی از هدف است ولی مهم‌تر از آن اثربخشی است. برای سازمانی که اثربخش نیست، افزایش کارایی بی‌معنی است.^۴ در واقع آنچه اهمیت دارد بهبود این دو شاخص در یک فرآیند توأمان است که در بحث ما ارائه خدمات دولتی و عمومی با مناسب‌ترین کیفیت و کمترین اصطکاک^۵ و در اقل هزینه‌های مادی و معنوی را در بر می‌گیرد.

مجموعه این مؤلفه‌ها را می‌توان به عنوان جهت‌گیری‌های اصلی رای پیکربندی دولت الکترونیکی مطلوب تلقی کرد. البته برخی از آنچه به عنوان مشخصه‌های کارآمدی دولت‌ها در متون سیاست‌گذاری عمومی بیان شده، با توجه به مراحل

1. NGOs

۲. اوزرین، دیوید و همکاران، «واژگونی بوروکراسی»، مترجم: خاتقایی غلامحسین، نشر فرا، ۱۳۸۵، ص ۲۱.

۳. نظم و زوال سیاسی، ص ۳۴.

۴. واژگونی بوروکراسی، صص ۱۹ و ۲۰.

مختلف توسعه کشورها، از دولتی به دولت دیگر تا حدودی متفاوت است.^۱ در بسیاری از کشورهای در حال توسعه که دولت‌ها در ارائه کالاهای عمومی اساسی مانند دفاع از حق مالکیت، آموزش‌های ابتدایی و عمومی و خدمات بهداشت و درمان با مشکل و چالش روبه‌رویند، غوغای دستیابی به دولت کارآمد به مراحل خطرناکی رسیده و دولت‌ها در یک دور نزولی گرفتار شده‌اند. مردم و بنگاه‌ها در واکنش به کیفیت پایین کالاهای و خدمات عمومی از پرداخت مالیات و سایر حقوق عمومی سرباز می‌زنند و این واکنش به کاهش بیشتر کیفیت خدمات منجر می‌شود.^۲

به نظر می‌رسد فقدان یا ضعف دولت الکترونیکی یکی از عواملی است که روند فرسایش‌های انسانی مادر طبیعی را در بسیاری از کشورهای خاورمیانه از جمله ایران تشدید کرده است. وضعیت امروز ما در روند زوال سرزمین و تخریب محیط زیست، فساد اداری برائت، صف طویل مهاجرت نخبگان، حجم و سرعت فرار سرمایه‌های مادی و انسانی، بیکاری و سرگردانی جوانان، تنوع و گسترده‌گی آسیب‌های فردی و اجتماعی، وضع اعتیاد آمار طلاق، نسبت زندانیان به جمعیت و سایر مشکلات و ناهنجاری‌ها، شاید از این همه استعداد انسانی، موقعیت منحصر بفرد جغرافیایی، قوه تخیلی، تنوع، فرهنگ‌های غنی، جاذبه‌های گردشگری، وفور ذخایر معدنی، مرزهای آبی طولانی و سابقه تاریخی و تمدنی باشکوه نیست.

۱. گروه مترجمین، نقش دولت در جهان در حال تحول، بانک جهانی، ناشر: مؤسسه مطالعات و

پژوهش‌های بازرگانی، ۱۳۷۸، ص ۲.

۲. همان، ص ۵.

بند دوم) برخی زیرساخت‌های نرم افزاری حیاتی ناموجود

در این بند به ۱۰ «سیستم حیاتی برای اداره کشور» که فاقد آنها هستیم، اشاره می‌کنم:

۱. سیستم یکپارچه برای ارزیابی و اعتبارسنجی متقاضیان وام و تسهیلات:^۱ برای اینکه از یک سو تا امروز صدها هزار میلیارد تومان تسهیلات معوق، مشکوک‌الوصول و لاوصول روی دست بانک‌های ما مانده باشد و از سوی دیگر الان اقتصادی معتبر بتواند برای رفع نیازشان متناسب با سطح اعتبارشان تسهیلات بانکی استفاده کنند. بسیاری از کسب‌وکارها امروز بخاطر خشکی منابع و کمبود نقدینگی مجبور به تعدیل، تعلیق یا تعطیلی واحدهای تولیدی و صاحبان آنها بعضاً ناگزیر از جلاي وطن و انتقال سرمایه‌ها و فعالیت‌های اقتصادی خود به کشورهای دیگر شده‌اند. بخشی از این پیکاری گسترده رگریان ملت گرفته بخاطر نبود چنین سیستمی است.^۲

۲. سیستم یکپارچه برای نظارت بر عملکرد دهان، پولی (بانک‌ها و مؤسسات اعتباری): پیشگیری از ۱۰ چالش بزرگ نظام بانکی که امروزه گریبان کل اقتصاد ما را گرفته نیاز به چنین سیستمی دارد. دهان هزار میلیارد تومان

۱. این سیستم در کشورهای جهان نقش بسیار مهمی نه فقط برای احد وام و تسهیلات مالی، بلکه برای ساماندهی اجتماعی دارد. عملکرد آن به بیان ساده چنین است: با ارزیابی وضعیت عملکردهای معطوف به اعتبار و شخصیت و فعالیت اقتصادی و اجتماعی یک شخص حقیقی یا حقوقی، سطح اعتبار (اجتماعی/اقتصادی/مالی) او را از جهت ریسک/احتمال بازپرداخت یا سوخت‌شدن وام و تسهیلات اعطایی به وی برآورد می‌کند. در برخی انواع این سیستم‌ها حتی تعداد و وزن تخلفات رانندگی متقاضی (اگر شخص حقیقی باشد) در محاسبه رتبه اعتباری وی دخالت داده می‌شود.

۲. برآورد ضرر و زیان سالانه از هر دو سو، دست کم پنجاه هزار میلیارد تومان.

۳. (۱) نبود شفافیت، (۲) دارایی سمی، (۳) شکاف درآمد و هزینه، (۴) مدیریت ناکارآمد، (۵) ضعف

دارایی‌های سَمّی و منابع فریزشده بانک‌ها، ترازنامه‌های غیرواقعی، اختلاس‌های چندصد و چندهزار میلیارد تومانی، ورشکستگی چند مؤسسه مالی و اعتباری مجاز و غیرمجاز با چند ده یا چند صد هزار سیرده‌گذار سرگردان و کسری‌های چند ده هزار میلیارد تومانی که طی اندک سال‌های اخیر شاهد بوده‌ایم، از تبعات فقدان چنین سیستم یکپارچه‌ای است.^۱

۳. بازگانی خارجی: صادرات/واردات، از ثبت سفارش تا حمل و ترخیص و فروش کالا به یک سیستم یکپارچه فراسازمانی نیاز دارد که فقدان آن باعث ورود نسیب به بازگانی خارجی، تولید داخلی و سلامتی و بهداشت مردم شده و معطلات حرکت ایجاد کرده است. یکی از این خسارت‌ها پدیده قابل مهار کالای قاچاق در حدود ۱۲ میلیارد دلار در سال است.^۲

نظارت، (۶) مطالبات معوق، (۷) سودهای موهب (۷۰) اضافه برداشت، (۸) پولشویی، (۹) ناترازی ترازنامه‌ها، (۱۰) رقابت مخرب، از جمله اهم مشکلات و بخش‌های نظام بانکی کشور هستند که در غیاب سیستم اطلاعاتی یکپارچه، شکل گرفته، ره سرطانی پیدا کرده و انباشته شده است. به همین خاطر نظام بانکی در ایران، طی یکی دو دهه اخیر، نه تنها دیگر بار و پشتیبان تولید، اقتصاد و اشتغال ما نیست، بلکه چند سالی است خودش به یک باره، عامل خطرناک و ابرچالش تبدیل شده و هزینه‌های کلان مهار آن بر بودجه جاری و منابع بانک مرکزی ایجاد پول بدون پشتوانه تحمیل شده و به دوش ملت افتاده است.

۱. این خسارت توسط دکتر احمد عزیزی کارشناس برجسته امور پولی و بانکی، در سال ۱۳۹۶ حداقل معادل ۱۰ درصد تولید ناخالص داخلی، حدود ۱۶۰ هزار میلیارد تومان، برآورد شده است. کانال نود اقتصادی، ۱۳/۰۹/۱۳۹۷.

۲. گزیده‌هایی از گفتگو با احمد انارکی محمدی، رئیس هیأت تحقیق و تفحص مجلس از روند مبارزه با قاچاق کالا و ارز: «برای بحث قاچاق یعنی پدیده‌ای که پنهانی است، نمی‌شود به عدد دقیقی رسید؛ اگر سامانه‌ها سریع‌تر راه‌اندازی شوند، کالاهایی که به داخل کشور وارد می‌شوند، قابل رهگیری خواهند بود؛ طبق قانون سامانه‌های مختلفی از جمله سامانه جامع تجارت، سامانه گمرک، شناسه کالا، حمل‌ونقل و غیره پیش‌بینی شده است تا مسیر حرکت کالاها و اصالت و قانونی بودن آن‌ها رصد شود. در خصوص سامانه‌ها پیشرفت مطلوبی نداریم.» روزنامه قانون، شماره ۱۲۱۱، کد خبر

۴. امور مالیاتی: سیستم یکپارچه مالیاتی (ITS) که باید ۲ ساله (از ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۰) انجام می‌شد اما ۹ سال بعد از آغاز پروژه با خلع ید شرکت فرانسوی Bull در اوایل سال ۱۳۹۷ ناقص مانده و به استخوان لای زخم برای نظام مالیاتی کشور و فعالان اقتصادی بدل شده است.^۱ به نظر می‌رسد بخش بزرگی از ظرفیت مالیات‌های مستقیم بخاطر انواع فرار مالیاتی، عدم امکان تشخیص و وصول بسیاری از پایه‌های مالیاتی و سهل‌بودن چشم‌پوشی از مالیات‌های قابل تشخیص در برابر رشوه، لاوصول می‌ماند^۲ و برای جبران بخشی از فرارهای مالیاتی فدا - باعادلانه‌ای روی کسب و کارهای شناسنامه‌دار می‌آید.^۳

۱۰۲۶۱۴، مورخ ۰۶/۰۳/۱۳۹۷.

۱. بنابر اظهار برخی صاحبان مشاغل و شرکت‌ها که با آنها گفتگو کرده‌ایم امر میزبانی و تشخیص و وصول مالیات‌ها امروز وضعیتی به مراتب بدتر از سال‌های قبل از آغاز این پروژه دارد و مشکلات گریبان‌میز و مؤدی را در نظام مالیاتی کشور گرفته است. کارمندان در حوزه‌های مالیاتی، لایه‌لای پرونده‌های کاغذی غوطه می‌خورند. سیستم مالیاتی از ظرفیت‌های مالیاتی کشور غیرقابل تشخیص و وصول است، برای جبران این کمبود، نوک دشنه فشار مالیات‌ها بر پهلوی کسب و کارهای شناسنامه‌دار به‌ویژه تولیدکنندگان فرو رفته است؛ وضع فساد و رشوه در ادارات مالیاتی هم که نیازی به توضیح ندارد.

۲. بنابر اظهار حامد زمانی معاون پژوهش سازمان امور مالیاتی کشور: تدار فرار مالیاتی حدود ۳۵ تا ۴۰ هزار میلیارد تومان در سال است. درآمدهای ۴ هزار میلیاردی تومانی مالیات در سال ۱۳۹۷ معادل سی درصد منابع بودجه عمومی کشور است. در حالی که باید حداقل به دو برابر این میزان برسد. نسبت مالیات به تولید ناخالص داخلی در ایران ۲۶ درصد است در حالی که باید به ۱۵ درصد برسد. منبع: هفته‌نامه تجارت فردا، شماره ۹۸.

۳. برای مطالعه بیشتر در این زمینه ن.ک.: سیزده مجلد مطالعات پروژه شماره شناسایی مؤدیان مالیاتی (TIN) ارائه شده به سازمان امور مالیاتی کشور، به‌ویژه مباحث مربوط به رهگیری اطلاعات مالیاتی، انجام شده توسط شرکت فن‌آوری اطلاعات ایده‌گستر و محسن شکوری‌مقدم، (۱۳۸۸-۱۳۸۶). - سید محمد علوی، دبیر کل جامعه حسابداران رسمی: در کشور ما حدود ۶۵۰ هزار شخص حقوقی داریم که فعال هستند اما سازمان امور مالیاتی حدود ۳۰۰ هزار اظهارنامه مالیاتی دریافت می‌کند. از این تعداد حدود پنج درصد آن یعنی حدود ۱۵ هزار

۵. سیستم یکپارچه تأمین اجتماعی: جهت شناسایی خانوارهای متمکن از نیازمند و تفکیک آن‌ها از یکدیگر برای ارائه انواع خدمات امدادی و بهزیستی و توزیع هدفمند یارانه‌های نقدی و سبدهای کالا میان افراد و خانوارهای نیازمند واقعی. چنین سیستمی می‌تواند کمک‌ها را به دست اهانش برساند و از اتلاف سالانه حدود ۱۴۰ هزار میلیارد تومان پخش یارانه‌های نقدی و کالایی به هدف جلوگیری کند.

۶. سیستم یکپارچه صندوق‌های بازنشستگی و زیرمجموعه آنها: می‌توان رویکردی را در ابتدای تأسیس این صندوق‌ها در کشورمان تا امروز در پیش گرفته شد. در یک جمله خلاصه کرد و آن اینکه عدم افشای هرگونه اطلاعات به عنوان اعده افشای آن به صورت استثنا بوده است. شاهد این مدعا را می‌توان در عدم افشای بدیهی‌ترین اطلاعات همچون صورت‌های مالی و گزارش‌های عملکرد سالانه، بازده عملکرد سالانه صندوق و جزئیات درآمدها و هزینه‌ها و محدود ماندن افشای اطلاعات شرکت‌ها به الزامات بورس دانست. طرفه آنکه در برخی موارد همچون صورت‌های مالی و بازده سالانه، این اطلاعات حتی به صورت داخلی نیز وجود نبوده یا با تأخیر چندساله تولید می‌شود و در مواردی، حتی در اخبارها، بالادستی یا ناظر نیز قرار نمی‌گیرد.

تصور انجام اصلاحات بنیادین در صندوق‌های بازنشستگی، بدون انتشار

شرکت را حسابرسی می‌کنیم که شاخص فوق‌العاده پایینی برای شفافیت و پاسخگویی است. خبرگزاری تسنیم (۹۷/۰۹/۱۹).

۱. در لایحه بودجه سال آینده ۱۴۲ هزار میلیارد تومان برای پرداخت یارانه نقدی و کالایی در نظر گرفته شده است که به صورت مستقیم و غیرمستقیم پرداخت خواهد شد. تصویر اولیه بودجه ۱۳۹۸، منبع: هفته‌نامه تجارت فردا، شماره ۲۹۸.

کمترین اطلاعاتی از بازده سرمایه‌گذاری صدها هزار میلیارد تومان دارایی این صندوق‌ها بیشتر به آرزو شبیه است. به همین خاطر اطلاعاتی که در نظام‌های بازنشتگی توسعه‌یافته به عنوان یک حق شهروندی در اختیار همگان قرار می‌گیرد برای کشور ما به لیستی از آرزوها (Wish List) شبیه است.^۱ تنها راه نجات صدها هزار میلیارد تومان سرمایه‌های عمومی در معرض تلف در ریکخانه‌های این صندوق‌ها، ایجاد شفافیت در ۲۸ محور احصا شده توسط کارشناسان است.^۲ شفاف‌سازی اکثر این محورها نیازمند استقرار سیستم یکپارچه فراسازی و تغییر یا پلتفرم (های) نرم‌افزاری مشترک در این صندوق‌ها و زیرمجموعه آنها بر جیدن بساط سیستم‌های جزیره‌ای و سیلوها است و راه دیگری هم ندارد.

۷. مدیریت املاک: است. بر، صورت قانونمند و شفاف مجوزهای ساخت‌وساز شهری، محاسبه و وصول و دقیق حوارض قانونی، پیشگیری از تغییر غیرمجاز کاربری اراضی و نابودی جمع طبیعی، ممانعت از صدور پروانه‌های ساخت‌وساز در محدوده‌ها و حریم‌های جنوعه، و ناممکن شدن تقلب در پیش‌فروش چندباره آپارتمان‌های دردست ساخت پنین پلتفرم نرم‌افزاری مشترکی میان سازمان‌های دولتی و عمومی، کمیسیون‌ها، قانونی و نهادهای

۱. برای مطالعه بیشتر در این زمینه، ببینید: «لیستی از آرزوها- الزامات شفافیت صندوق‌های بازنشتگی چیست؟» علی ابراهیم‌نژاد عضو هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی، وارتق کاطمی مدرس دانشگاه علامه طباطبائی، مشاورین معاونت اقتصادی وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، هفته‌نامه تجارت فردا، شماره ۲۹۸.

۲. در صندوق‌های بازنشتگی کشورهای توسعه‌یافته، افشای کلیه اطلاعات یک قاعده فراگیر است و عدم افشای آن تنها در موارد استثنایی که زبان اثبات‌شده و قطعی برای ذی‌نفعان صندوق دارد، پذیرفته شده است. حتی در مواردی که صندوق بر اساس قانون ملزم به لحاظ‌کردن ملاحظات غیر اقتصادی در تصمیمات سرمایه‌گذاری خود است، مکلف است اثرات مالی ناشی از این تصمیمات را محاسبه و به صورت شفاف به عموم اعلام کند.

حرفه‌ای ذی‌ربط، مورد نیاز است. حسب نظر اشخاص مطلع، ضرر و زیان ناشی از فقدان چنین سیستمی به ده‌ها هزار میلیارد تومان در سال بالغ می‌شود.^۱

ب) کاداستر: بعد از حدود ربع قرن که از شروع اولیه طرح کاداستر در ایران می‌گذرد، در نبود این زیرساخت حیاتی، بسیاری از اراضی و املاک کشور فاقد سند رسمی و نقشه مختصات‌دار (UTM) عرصه هستند و به همین علت تصرفات غیرقانونی، مسانعت از حق، کلاهبرداری و فروش مال غیر و دیگر دعاوی ملکی و مالکیتی میان مردم در محاکم دادگستری پدید می‌کند.^۲

۸. استعلامات میان دایره‌های املاک: سالانه حدود ۳۰ تا ۳۵ میلیون فقره استعلام بین دستگاه‌های اجرایی، نهادهای حرفه‌ای، کمیسیون‌های قانونی، محاکم دادگستری، نیروی نظامی، دفاتر اسناد رسمی، بانک‌ها، بیمه‌ها و سایر مؤسسات ذربط در رابطه با املاک وجود می‌شود. یکی از کانون‌های پیچیده، پراسیب، پرفساد و جرم‌خیز نظام اداری، اجرایی کشور، همین دستی و کاغذی‌بودن استعلامات میان دستگاهی املاک است.^۳

۹. استعلامات میان دستگاهی مربوط به اشخاص: فرار ددها: سالانه ده‌ها میلیون فقره استعلام بین دستگاه‌ها و نهادهای کمیسیون‌ها و محاکم، نیروهای نظامی و

۱. برای اطمینان از کم و کیف این برآوردها و از باب «فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ» می‌توان آنها را با چند استاد برجسته علوم اقتصادی و بانکی در میان گشت و نظر ات آنها برای ارزیابی اعداد و ارقام ارائه شده بهره برد.

۲. بعد از حدود ربع قرن که از شروع پروژه کاداستر در ایران می‌گذرد، نامه اخیر یک سام مسئول منی بر ضرورت خرید نرم‌افزار کاداستر از کشورهای خارجی تکان‌دهنده است. در این نامه گفته شده است که: در حال حاضر انتقال اطلاعات به ادارات کل استان‌ها و دستگاه‌ها به وسیله لوح فشرده صورت می‌گیرد و امنیت داده‌ها در معرض خطر قرار دارد و به این جهات پیشنهاد خرید نرم‌افزار کاداستر از یکی از کشورهای اروپایی، استرالیایی یا کانادا ارائه شده است.

۳. برآورد قابل ارائه از ضرر و زیان کلان این حوزه نداریم.

انتظامی و دفاتر نامبرده و نیز بانک‌ها، بیمه‌ها و سایر مؤسسات ذیربط در رابطه با اشخاص و قراردادهای ردوبدل می‌شود. این استعلامات نیز به یک سیستم پیشرفته فراسازمانی یکپارچه نیاز دارد.

۱۰. هدفمندسازی یارانه انرژی: سالانه بیش از ۸۰۰ هزار میلیارد تومان یارانه انرژی به جامعه تزریق می‌شود^۱ که یکی از تله‌های بزرگ اقتصاد کشور است. عدا، این یارانه‌ها بیش از ۱۸ برابر یارانه نقدی است. به‌رغم این که قانون هدفمندسازی یارانه‌ها، مصوب ۱۳۸۸/۱۰/۲۳ تکلیف روند یارانه‌زدایی و افزایش قیمت حامل‌های انرژی اعم از سوخت‌های فسیلی، برق و آب^۲ را مشخص کرده است، اما بخاطر عدم وجود سیستم اطلاعاتی یکپارچه فراسازمانی که بتواند کنتورهای یک پشت آنها و ساکنین را مدیریت کند، این مقدار کلان یارانه در سال به صورت نامدلان کور و بی‌هدف بین اموال (املاک، کتورها، خودروها) و چندین میلیون خانوار غیر یازمن پخش می‌شود. اگر کتورها، ملک پشت آنها و وضعیت تمکن خانوار به بردار از آنها با یک سیستم اطلاعاتی یکپارچه مدیریت شود قیمت بنزین و گازوئیل نیز قابل آزادسازی و مابه‌التفاوت آنها قابل تخصیص به خانوارهای نیازمند است. اکنون هم یارانه بنزین بالاترین

۱. متوسط مصرف روزانه بنزین ۸۸ میلیون لیتر و متوسط قیمت در کشور ۶۶ سنت است که با دلار ۱۰ هزار تومانی می‌شود ۶۶۰۰ تومان که ۵۶۰۰ تومان یارانه بر لیتر بنزین می‌شود ۴۹۲ میلیارد تومان در روز و ۱۸۰ هزار میلیارد تومان در سال. اگر یارانه گازوئیل را با همین روش حساب کنیم بالغ بر ۱۶۰ هزار میلیارد تومان در سال می‌شود. سهم یارانه گازوئیل همین حدود در سال و سهم یارانه برق دو برابر آن است. (محاسبات از مهدی ناجی، استادیار دانشگاه تهران، هفته نامه تجارت فردا، شماره ۲۹۲).

۲. اگر قیمت، ارزش یا ضرر و زیان زیست‌محیطی اضافه مصرف حدوداً ۴۵ میلیارد متر مکعبی از مجموع حدود ۱۰۰ میلیارد متر مکعب بارش کل کشور را که حق طبیعت و محیط زیست است و بدون حساب و کتاب برداشت و بلکه غضب می‌شود، محاسبه کنیم، شاید به تنهایی به چند صد هزار میلیارد تومان در سال بالغ شود که در این محاسبه لحاظ نشده است.

دهک ۲۴ برابر پایین‌ترین دهک است و دهک‌های یک تا پنج در مجموع کمتر از یک دهک بالایی از یارانه بنزین بهره‌مند می‌شوند.^۱ این یارانه‌ها، که در واقع پیش‌خور کردن و اتلاف سرمایه‌های متعلق به نسل‌های آینده است، اقتصاد ایران را پوک کرده و از تبعات سوء آنها تنبلی جامعه، دادن علامت قیمتی غلط به تولیدکننده و مصرف‌کننده انرژی، رواج صنایع انرژی‌بر، شکاف روزافزون بین تولید و مصرف انرژی، کاهش درآمد کشور به کمتر از نصف، کسری بودجه دولت، چاپ پول بدون پشتوانه، تورم بالا و پایدار دو رقمی، بی‌عدالتی محض در تخصیص یارانه به خانوارهای متمکن و برخوردار در حدود ۵ تا ۲۴ برابر خانوارهای نیازمند^۲ است. شمارش آسیب‌های کلان این یارانه‌ها خارج از موضوع این مقدمه است.^۳

کارشناسان اقتصادی معتقدند، استانی به یک مکانیسم عادلانه توزیع یارانه‌ها، اعم از نقدی و کالایی، دو پیش‌شرط دارد:

۱. برای مطالعه بیشتر در خصوص چگونگی امکان توزیع هدفمند یارانه انرژی ن.ک.: زیرساخت نرم‌افزاری دانش‌بنیان دولت الکترونیکی حوزه املاک، نشر سیماک چاپ دوازدهم، ۱۳۹۷، مبحث «طرح تحول هدفمندسازی یارانه‌ها» صص ۱۵۷ تا ۱۷۵ و مبحث «مردم‌های برنامه اجرایی طرح مدیریت الگوی مصرف»، صص ۱۷۷ تا ۲۰۵.
۲. برای مطالعه جزئیات این نسبت‌ها ن.ک.: مصاحبه مهدی ناجی، استادیار دانش، تهران، هفته نامه تجارت فردا، شماره ۲۹۲.
۳. برای مطالعه بیشتر در خصوص تبعات دردناک و ویرانگر یارانه‌های کلان و غیرهدفمند انرژی در ایران ن.ک.: نیلی، مسعود و همکاران، «ارزیابی پیامدهای اصلاح نظام یارانه انرژی (با تأکید بر صنعت، خانوار، بودجه عمومی و اقتصاد کلان)»، تهران: نگاه‌ان اندیشه، انتشارات اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران، سال ۱۳۸۹، و نیلی، مسعود و همکاران، «اقتصاد ایران به کدام سو می‌رود»، انتشارات دنیای اقتصاد، فصل سوم، بخش اول، ۱۳۹۴.

اول) سیستم اطلاعاتی یکپارچه و دقیق؛ دوم) برخورداری از یک مدیریت و راهبری اقتصادی قوی^۱.

این ۱۰ سیستم یکپارچه بخشی/فراسازمانی یا پلتفرم نرم‌افزاری مشترک که برشمرديم از اهمّ زیرساخت‌های نرم‌افزاری برای حکمرانی خوب به‌شمار می‌رود. ضرر و زیان مالی نداشتن این سیستم‌های یکپارچه فراسازمانی، حدود ۱۲۰۰ تریلیون تومان در سال برآورد می‌شود که چیزی نزدیک به ۷۰ درصد تولید ناخالص داخلی کشور است.

بند سوم) کجا هستیم؟

فراموش نکنیم که طی حدود ۲۰ سال گذشته بزرگترین و بیشترین رشدهای اقتصادی و شرکتی جهان در حوزه فناوری اطلاعات و اقتصاد دیجیتال بوده است. امروزه ۵ شرکت از ۷ شرکت اصلی جهان^۲ به لحاظ ارزش سهام، با حدود ۳۷۶۰ میلیارد دلار ارزش بازار، محصلاً و خدمات فناوری اطلاعات ارائه می‌کند. مشتقات این فناوری مانند دولت الکترونیکی، تجارت الکترونیکی و اقتصاد شبکه‌ای، تحلیل داده‌های بزرگ، هوش مصنوعی و نظایر آنها، از مؤلفه‌های قدرت کشورها و حتی قدرت اتحادیه‌های منطقه‌ای است.^۳ پایه حکمرانی و ابزار مدیریت جامعه در کشورهای پیشرفته نیز IT، سیستم‌های اطلاعاتی و دولت الکترونیکی است. اما در ایران وضع چگونه است؟ مقدار این ۱۰ سیستم یکپارچه حیاتی با حدود ۱۲۰۰ تریلیون تومان ضرر و زیان برآوردی در سال نشان از سطح نازل برخورداری کشور از دولت الکترونیکی خصوصاً در حوزه‌های اقتصادی دارد.

۱. مقاله «گرفتاران پنجه بوبولیس»، هفته نامه تجارت فردا، شماره ۲۹۲.

2. Apple, Amazon, Alphabet, Microsoft, Facebook.

۳. هوش مصنوعی و آینده ما، سریع‌القلم، محمود، بازدید در <https://sariolghalam.com>

برخی بانک‌ها ورشکسته و برخی نزدیک به ورشکستگی، نظام بانکی ما تقریباً قفل شده، نظام مالیاتی سرگردان، صندوق‌های بیمه و بازنشستگی که باید منبع سرمایه‌گذاری و تولید ثروت باشند خشک، پخش بیش از ۶۵ میلیارد دلار یارانه انرژی در سال به صورت کور و بی‌هدف، اگر محدودی سیستم یکپارچه فراسازمانی در ایران وجود داشت، اتفاق نمی‌افتاد و یا لاقط خسارات با این شدت حادث نبود.^۱

در لحاظ مؤلفه‌های صنعت و بلکه ظرفیت IT به خصوص جوانان تحصیلکرده، دانش و تلاق و مدیران با تجربه در بخش خصوصی و نیز سابقه نزدیک به دهه‌ها فعالیت که در آن سال‌ها در این صنعت داشتیم، اگر در همان مسیری که بودیم می‌چربیم و منحرف نمی‌شدیم، امروز اینقدر گرفتار نبودیم، و اگر صدها میلیارد دلار در آمد نفت و مشتقات آن و واردات بی‌رویه با دلارهای نفتی^۲، که ضربه‌گیر ناکارآمد سیستم سیاسی و فسادها در ایران است وجود نداشت، تبعات ناشی از نبود این سیستم‌های اطلاعاتی و مالی یکپارچه خیلی زودتر از اینها بیرون می‌زد و معلوم می‌شد.

بند چهارم) چرا به اینجا رسیدیم؟

۱) بدخواهی بدخواهان

ایران، نه فقط بعد از انقلاب، که در طول یکی دو سده اخیر، بدخواه کم نداشته است. از برخی همسایگان تا چند کشور فراسوی آب‌ها، همواره کسانی

۱. برای مطالعه بیشتر در این رابطه ببینید: «زیرساخت نرم‌افزاری دانش بنیان دولت الکترونیکی حوزه املاک»، نشر سیمک، چاپ دوازدهم، ۱۳۹۷، پوست‌های ۴ و ۵ چگونگی غربالگری خانوارها و تخصیص بهینه یارانه‌های کالایی (انرژی و آب).

۲. این سیاست غلط از پیش از انقلاب وجود داشت ولی از دولت‌های نهم و دهم با افزایش قیمت نفت به بشکه‌ای ۱۰۰ دلار اوج گرفت و تولید داخلی را نابود کرد و به بیکاری دامن زد.

بوده‌اند که دوست نداشته‌اند ایران آباد باشد و کوشیده‌اند تا حکومت قادر به حل مشکلات رو به تزاید اقتصادی و اجتماعی نباشد. همان‌گونه که تلاش‌های علمی جوانان ما را برای بومی‌سازی فناوری صلح‌آمیز هسته‌ای برنتابیدند و با محاصره اقتصادی ما را در تنگنا قرار داده‌اند، چرا باید خیال کنیم که دشمنان این مرز و بوم در بهره‌مندی ملت ایران از مهمترین، کارگشایترین و پربهرترین فناوری داده، اخیر جهان یعنی IT ساکت و آرام نشسته و فقط نظاره‌گر ما بوده و خیره‌اند بود؟

۲) آسیا، های‌تک طرح

در همان سال‌هایی که IT در بسیاری از کشورهای جهان در حال اوج گرفتن بود، طرح نسبتاً با مهارت قافله‌سالاری برای توسعه کاربرد فناوری اطلاعات در ایران شروع شد اما به تدریج علوم گشت که یک طبل توخالی و پروسه‌ساز است که از سال ۱۳۸۰ تا امروز در شکل‌ها و قالب‌های گوناگون نواخته شده و هوش و حواس برخی مسئولین و اهالی صنعت را به خود معطوف داشته و باعث شده است که امروز از حداقل‌های دولت الکترونیکی هم محروم باشیم.

ظرفیت‌های روبه‌رشد صنعتی و کسب‌وکاری و سرمایه‌سازان و سرشار جوانان و متخصصان ایران در رشته IT، با رویکردها، سیاست‌ها و تصمیم‌افزینی‌های کاذب، از مبدأ این طرح ویرانگر، به تدریج از مسیر درست خارج شده و بسیاری از

۱. آنچه در مورد طرح تکفا و تبعات آن معتقدیم و اندکی را گفتیم، با اذعان به تحولات اقتصادی چشمگیر واقع‌شده در دولت هشتم در ایجاد ثبات اقتصادی، مهار تورم، اشتغالزایی خوب، رشد اقتصادی بالا، مدیریت بهینه درآمدهای نفتی، کنترل کسری بودجه، مهار نسبی نظام بانکی، اصلاح ضریب‌ری مولیان شورای پول و اعتبار و شورای عالی بورس، نهادسازی‌های اقتصادی لازم مانند ایجاد حساب ذخیره ارزی، تدوین لوایح مهم اقتصادی و پیگیری تصویب آنها نظیر قانون سرمایه‌گذاری خارجی، قانون بورس، اصلاح قانون مالیات‌های مستقیم (خصوصاً کاهش نرخ‌های

هسته‌های فنی و کسب‌وکاری حوزه IT که عمدتاً در طول یک دهه قبل از آن شکل گرفته بود نیز به مرور تضعیف شد به همین جهات طراحی و تولید «سیستم‌های پیشرفته» و حیاتی‌مورد نیاز کشور، که کاری به مراتب آسان‌تر، کم‌هزینه‌تر و سودمندتر از بسیاری از کارهای دیگر بود، در دستور کار نظام سیاست‌گذاری و مدیریت اجرایی کشور قرار نگرفت. چه بسیار ایرانیان برجسته و موفق در حوزه IT که به خاطر عدم وجود پروژه‌های بزرگ به‌رغم نیاز کشور به این گونه پروژه‌ها و به وجودنیامدن گردش مالی کافی در این رشته، بار سفر بستند و عمدتاً به آمریکا، کانادا، استرالیا و انگلیس که تخصصشان خریدار داشت، رفتند شاید در هیچ صنعت دیگری این تعداد ایرانی مهاجر حرفه‌ای و موفق نداریم و یقیناً رنج صنعت دیگری به خاطر مهاجرت متخصصین‌مان اینقدر خسارت نداده‌ایم.

(۳) نیاز به متون مرجع

ایجاد تفاهم، انسجام فکری و اجماع در پیش‌نیاز تحول‌آفرینی پایدار در هر حوزه کلان اجتماعی و حکمرانی است. تحقق این شرایط نیازها به متون راهگشا و روشنی‌نیاز دارد که ادراکات مشترکی برای نه‌بگان سیاست‌گذاران و دست‌اندرکاران هر حوزه پدید آورد و ملاک عمل از ساریز معیار نقد عملکردها و سنجش پیشرفت‌ها باشد. بی‌جهت نیست که معجزه بدین دین ما «کتاب» است که در آن بارها نقش کتاب و نوشته به عنوان روش‌نگر، هماهنگ‌ساز، ملاک عمل، معیار نقد افکار و اعمال و تمیزدهنده خوب از بد و سره از ناسره

مالیاتی بالای پنجاه درصد به ۲۵ درصد برای اشخاص حقوقی)، قانون مبارزه با پولشویی (در حد تدوین لایحه و پیگیری تصویب) و دیگر اقدامات اقتصادی مثبت این دولت منافاتی ندارد.

۱. «سیستم‌های پیشرفته»، در این تحقیق عنوانی خلاصه برای سیستم‌های یکپارچه بخشی/فرا سازمانی، پلتفرم‌های نرم‌افزاری مشترک و شبکه‌های بلاکچین است.

مورد تأکید قرار گرفته است. در جریان ساختن زیربناهای و پیمودن مسیرهای تحول، فقدان متون مرجع و متقن، خلأهایی می‌آفریند که برای عناصر فرصت‌طلب از جذابیت زیادی برخوردار است. جاه‌طلبانی که از فریبندگی‌های کلامی برخوردارند از این خلأها به قضیه ورود می‌کنند و با منابع عمومی وژه‌ها برای خودشان شبکه‌سازی نموده و نوعی مرجعیت ایجاد می‌کنند؛ به‌رغم خلأها و نواقص سطحی که دارند در همه حوزه‌های مربوط به IT و دولت الکترونیکی از موضع فصل‌الخطابی اظهارنظر می‌کنند؛ چسبندگی شدیدی به پست و مقام دارند و با هر دلیلی که قدرت را به دست بگیرد کار می‌کنند؛ اگر از قسمت‌های فوقانی سر IT که ران بگذارند، در کمین فرصت بعدی، مشاور اینجا و آنجا می‌شوند؛ نتیجه کار اینها کاملاً معلوم است: مسیر توسعه IT و دولت الکترونیکی کشورها به انحراف می‌برند و منابع و فرصت‌های ملت‌ها را به هدر می‌دهند و از همه هم طلبکارند.

در ایران متونی که طیف وسیع عصبیلکردگان، دانشوران، فعالان حرفه‌ای و سیاست‌گزاران حوزه IT بخوانند و به درکی مشترک از دولت الکترونیکی مطلوب برسند یا نیست یا اندک و ناکافی است. وقتش برای انسجام فکری و نظری سیاست‌گزاران و عملگرایان دولت الکترونیکی متون منقحی نداریم، زمینه به‌قدرت رسیدن و میدان‌داری طویل‌المدت فرصت‌طلبان فراهم است و گزارش‌های عملکرد که تحت عنوان دولت الکترونیکی تبلیغ و رونمایی می‌شود و منابع کشور را صرف آنها می‌کنند، قابل ارزیابی نیست چون متری برای سنجش آنها وجود ندارد؛ تبیین و اثبات کژروی‌هایی که نخبگان تشخیص می‌دهند، برای مقامات عالی و افکار عمومی دشوار و انکار آنها از سوی کژروان در مسند قدرت نشسته آسان است.

۴) تعدد مراجع مسئول و سیاست گزار - نبود متولی واحد

در غیاب متون مرجع که برای سیاست گزار و مجری دولت الکترونیکی ادراکات مشترک ایجاد کند، طبیعتاً انبوه بخشنامه‌ها، آئین‌نامه‌ها، شیوه‌نامه‌ها، توصیه‌نامه‌ها، تصویب‌نامه‌ها، دستورالعمل‌ها و تصمیمات عموماً پراکنده و گاهاً ضد و نقیض توسط انواع کمیته‌ها، کمیسیون‌ها، شوراهای کارگروه‌ها، امورها، دفاتر/ ادارات کل، معاونت‌ها، ستادها، مراکز و سازمان‌هایی که هر کدام خود را از بهر متولی، راهبر یا مسئول دولت الکترونیکی می‌دانند صادر و گرفته می‌شود. از دل این راه‌پیزی درآید، دولت الکترونیکی - با مفهوم و کارکردی که در کشورهای پیشرفته و نوظهور در پنج قاره جهان وجود دارد - در نمی‌آید.^۱

بند پنجم) پنج پرسش برای پژوهش و آسیب‌شناسی

در اینجا با طرح پنج پرسش کلی در صدد تشجیز اذهان اهالی صنعت و دانشجویان رشته‌های ذی‌ربط برای پژوهش و تحقیق در مورد علل عقب‌ماندگی هر دو سمت عرضه و تقاضای بخش IT کشور هستیم تا واقعاً بتوانیم اشکال کارمان کجا بوده و با شناخت و رفع منشأ نارسایی‌ها در جریان عقب‌ماندگی‌های کشور در بخش IT و دولت الکترونیکی بپردازیم.

۱. به عنوان نمونه در سازمان اداری و استخدامی کشور «امور توسعه دولت الکترونیک» داریم که دارای شأن ملی است. در سازمان فناوری اطلاعات ایران نیز «معاونت دولت الکترونیکی» ذیل آن دفتر تدوین ضوابط فنی و مقررات دولت الکترونیکی، دفتر توسعه دولت الکترونیکی و دفتر پایش و نظارت بر پیاده‌سازی دولت الکترونیکی را داریم که دارای شأن ملی هستند. بقیه آنهایی را که نام بردیم و هر کدام خود را به نوعی مسئول دولت الکترونیکی با شأن ملی می‌دانند کنار هم بگذارید و ببینید چه چیزی ممکن است برای توسعه دولت الکترونیکی، از دل این همه نهاد موازی، در آید. به قول معروف «آتش که دو تا شد آتش یا شور می‌شود یا بی‌نمک»، ما در حوزه دولت الکترونیکی چندین آتش و سرآتش داریم، خودتان حدس بزنید آتش چه می‌شود.

سؤال نخست) چرا به رغم حدود ۱۰۰۰ میلیارد دلار در آمد نفت طی ۱۷ سال اخیر و این همه سخنرانی‌های مسئولین در وصف خوبی‌ها و کارگشایی‌های دولت الکترونیکی، هنوز فاقد بخش‌های اصلی این زیرساخت حیاتی هستیم؟

سؤال دوم) یقیناً برای یک ملت مستقل، بهره‌مندی از فناوری صلح‌آمیز هسته‌ای بسیار ضروری و با اهمیت است، اما آیا برخورداری از فناوری اطلاعات و دولت الکترونیکی مطلوب، از جمله ۱۰ سیستم حیاتی و کلان که حدود ۱۲۰۰ میلیارد تومان در سال خسارت مالی نداشتن آنها را برآورد کرده‌ایم، نیازمند توجه خاص، بازمانده‌ی مناسب، تخصیص بودجه کافی و بسیج نظام تدبیر و حکمرانی نیست؟

سؤال سوم) آیا به سواها، این مرز و بوم نمی‌دانستند و نمی‌دانند که اگر ما صنعت IT توانمند و دولت الکترونیکی مناسب از جمله این سیستم‌های یکپارچه حیاتی را نداشته باشیم، چه رفتاری بازررگی پیدا می‌کنیم و خسارات مالی و انسانی عظیمی را متحمل می‌شویم؟

سؤال چهارم) آیا آنها می‌دانستند و نشنیدند تماشا کردند و هیچ نقشه‌ای برای عدم برخورداری ما از دولت الکترونیکی نگاشتند؟

سؤال پنجم) چه بخشی از علل فقدان این سیستم‌های حیاتی و مرهون طرح‌ریزی بیگانگان، چه بخشی مرهون طرح تکفای و مشتقات آن و چه بخشی ناشی از بی‌برنامگی سیاستگذار یا ناآگاهی و غفلت مسئولان ذیربط است؟

۱. آسیب‌های زیست‌محیطی، اجتماعی و جانی نداشتن این سیستم‌ها از قبیل نابودی جنگل‌ها و آب‌ها، ریزگردها و آلودگی هوای کلان‌شهرها و شهرهای بزرگ و انواع بیماری‌های ناشی از آنها، بسی بیش از زبان‌های مالی برآورده شده اهمیت دارد.

بند ششم) محورها و بخش‌های اصلی تحقیق

در تحقیق حاضر، معدودی از ملاحظات و چالش‌های پیکربندی دولت الکترونیکی مطلوب در جهت تحقق مؤلفه‌های حکمرانی خوب^۱ با نگاهی به کارایی و اثربخشی «سیستم‌های پیشرفته» یا پلتفرم‌های نرم‌افزاری مشترک مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. قید «مطلوب» در این عنوان، به ضرورت جهت‌گیری دولت الکترونیکی برای تحقق دست کم چهار مؤلفه^۲ از هشت مؤلفه مذکور در سند راهنمای «کمیسیون اقتصادی و اجتماعی آسیا و اقیانوسیه سازمان ملل»^۳ برای حکمرانی خوب، که دولت الکترونیکی می‌تواند مسیر دستیابی به آن‌ها را آسان‌تر نماید، باز می‌گردد. این تحقیق حول محورهای ذیل سامان یافته است:

- (۱) کارکرد، اثربخشی و کارایی سیستم‌های یکپارچه بخشی/فراسازمانی و پلتفرم‌های نرم‌افزاری مشترک برای پیکربندی دولت الکترونیکی؛
- (۲) مرور برخی قوانین و مقررات کشف شده، خصوص به کارگیری سیستم‌های پیشرفته برای استقرار دولت الکترونیکی مطلوب؛

- (۳) بررسی بند ۶۷ قانون برنامه ششم توسعه
در این تحقیق از منظر فنی-اقتصادی بحث شده است. پیکربندی دولت الکترونیکی مطلوب، عمدتاً (و نه صرفاً) نیازمند ساختارهای یکپارچه بخشی/فراسازمانی یا پلتفرم‌های نرم‌افزاری مشترک^۴ و در آن شبکه‌های بلاکچین است و صرفاً با سیلوها و برقراری تبادل داده میان آنها نمی‌توان دولت الکترونیکی کارآمد ساخت. توضیح داده‌ایم که سیلوها برای برخی کارهای

۱. Good Governance

۲. الف) حاکمیت قانون ب) شفافیت پ) پاسخگویی ت) اثربخشی و کارایی.

۳. «سیستم‌های پیشرفته»، در این تحقیق عنوانی واحد برای سیستم‌های یکپارچه فراسازمانی، پلتفرم‌های (نرم‌افزاری) مشترک و شبکه‌های بلاکچین است.

اداری، ستادی و فرعی سازمان‌ها خوب و مناسبند، اما در حوزه مأموریت سازمان‌ها در بخش‌های کلان، قابلیت‌های لازم را برای برآورده ساختن انتظارات ذی‌نفعان دولت الکترونیکی را ندارند و برای این‌گونه امور سیستم‌های یکپارچه فراسازمانی لازم است و صرف همه فرصت‌ها و بذل عمده توجّهات و منابع برای توسعه سیلوها و مشتقات آنها به خیال دستیابی به دولت الکترونیکی مطلوب، آب در هاون کوبیدن است.

در بخش سوم نمونه‌هایی از قوانین و مصوبات دولت، ستادهای بالادستی و نهادمای ارتباطی، فوری اطلاعات و دولت الکترونیکی نیز مرور شده که نشان می‌دهد طی ۳۰ سال اخیر، سیاست‌گذار (دولت، مجلس، ستادهای اقتصادی) به‌کارگیری سیستم‌های یکپارچه فراسازمانی را در بخش‌های مختلف اقتصادی و اجرایی، تشویق و الزام کرده است. بخش‌های این تحقیق به شرح زیر سامان داده شده‌اند.

در بخش نخست به جهت هماهنگی با خوانندگان گرامی، در رابطه با معانی اصطلاحات پرستفاده، برداشت خود را از آنها تشریح نموده‌ایم.

در بخش دوم بحثی پیرامون جایگاه، اهمیت، ضرورت، کارایی، اثربخشی و اقبال جهانی نسبت به سیستم‌های یکپارچه بخش فراسازمانی و پلتفرم‌های نرم‌افزاری مشترک به‌عمل آمده و برخی از مشکلات اداری، سببی‌های سیلوها برای پیکربندی دولت الکترونیکی مطلوب، بررسی و تحلیل شده است.

در بخش سوم با موردکاوی‌های شش‌گانه، به صورت مقایسه‌ای به بررسی شش موضوع مرتبط پرداخته‌ایم؛ از جمله شمای کلی از رویکرد مثبت سیاست‌گذار ایرانی طی ۲-۳ سال اخیر در خصوص توسعه کاربردهای سیستم‌های یکپارچه و پیشرفته فراسازمانی ارائه شده است.

در بخش چهارم یک جمع‌بندی خلاصه از مباحث تحقیق برای عزیزانی که فرصت یا حوصله خواندن همه مطالب را ندارند، ارائه شده است.

از خوانندگان گرامی که نظر انتقادی یا پیشنهادی برای تکمیل و اصلاح محتوای این کتاب دارند تقاضا می‌کنیم نظرات خود را به نشانی ایمیل اینجانب مندرج در صفحه شناسنامه کتاب ارسال فرمایند.

مسئولیت هرگونه خطا و کاستی در این کتاب برعهده اینجانب و سخن آخرم باد و پاس خداوند متعال است.

محسن شکوری مقدم

تهران/آذرماه ۱۳۹۷

www.ketab.ir